

שנת התשנ"ח

הישיבה המאיתים שלושים ושבע (רלז)

ביום כ"ו בתשרי התשנ"ח (27 באוקטובר 1997) בשעה 15.30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, שרגא אירמאי, אילן אלדר, יהושע בלאו, זאב בן-חיים, משה בר-אשר (י"ר), אהרן דותן, אברהם טל, ישראל ייבין, אהרן מגד, אמציה פורת, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי ויהודה רצהבי; החברים-היועצים יעקב בן-טולילה, יעקב מנצור ומשה עסיס; המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית חגית אביעוז, גבריאל בירנבאום, רונית גדיש, עינת גונן, קרן דובנוב, צביה זמירי, רחל סליג ויוסף עופר; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון ויועצת הלשון של הערוץ השני דינה כרמל.

- סדר היום:**
- א. אישור הצעת התקציב של האקדמיה לשנת 1998
 - ב. אישור זיכרונות האקדמיה
 - ג. דין וחשבון על עבודת המזכירות המדעית
 - ד. ענייני דקדוק: מסקנה; בדל
 - ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. אישור הצעת התקציב של האקדמיה לשנת 1998

מ' בר-אשר: אני מתכבד לפתוח בזה את ישיבת מליאת האקדמיה. עלינו לפתוח בסעיף התקציב לשנת 1998, הואיל והשנה - לעומת שנים עברו - דורש האוצר להגיש את הצעת התקציב כחודשיים לפני סוף שנת התקציב. לבקשת האד' דותן קיבלו החברים את ההצעה מראש, בכתב ובפירוט. האד' אפרתי יציג אותה כעת בפני המליאה.

נ' אפרתי: ההבדל המהותי מהצעות התקציב בשנים הקודמות הוא שאיננו יודעים עדיין מהו הסכום שיקציב לנו השנה משרד החינוך והתרבות. בשנים שחלפו נהגנו

להתאים את נתוני התקציב להקצבת משרד החינוך והתרבות, אולם בהצעה שלפניכם רשמנו בעמודה של משרד החינוך את הסכום הדרוש לאיזון התקציב.

להווי ידוע כי כ-85-90 אחוזים מתקציב האקדמיה מיועדים למשכורות העובדים, ורק כ-10-13 אחוזים – לתפעול האקדמיה (תפעול אמרכלי ותפעול מדעי כאחד). בהצעה שלפניכם מוצע גידול של 10% בשכר. זהו המרב שביכולתנו לבקש, אולם אני חושש שבפועל יהיה הגידול גבוה יותר בגלל הסכמי שכר ותוספות יוקר.

בסעיף התפעול המדעי ניכר גידול משמעותי לעומת השנה החולפת. כזכור לכם בסוף 1996 קיבלה האקדמיה הקצבה חד-פעמית של מיליון שקל, ששימשה בחלקה ב-1997 לתפעול המדעי. על כן נראה כאילו היו הוצאות התפעול המדעי נמוכות יותר השנה. אם תתממש הבטחת משרד החינוך להעביר לנו גם לקראת סוף שנה זו הקצבה חד-פעמית, ישתנו הנתונים שלפניכם, אבל לפי שעה אין לבסס את הנתונים על הבטחות.

בסעיף האמרכלות צפוי גידול של 15%. זהו גידול סביר בהתחשב בהתייקרות הצפויה בשנה הקרובה בתעריפי החשמל, הדלק, הטלפון, הדואר, הנסיעות וכיו"ב.

אשר להכנסות, הללו נחלקות בין הכנסות עצמיות ובין הכנסות ציבוריות. במסגרת ההכנסות העצמיות אין כל חדש; החזר משכורות היועצים הלשוניים הוא הסעיף העיקרי שבהן. סעיפים אחרים הם ההכנסות ממכירת ספרים, שירותי הוצאה לאור הניתנים למוסדות אקדמיים ולאקדמיה הלאומית למדעים, תרומות (לסעיף זה קשה לתת ביטוי תקציבי כי אין לדעת מראש. הסכום שלפניכם הוא הסכום האחרון בתרומת קרן הזיכרון לתרבות יהודית), הכנסות מימי עיון במכון מזי"א, סכומי כסף שמעבירה אלינו חברת "גוש" (כלומר משפחת איזקסון, המסייעת בהפעלת מכון מזי"א), החזרי הביטוח הלאומי על ימי מילואים של עובדי האקדמיה (זהו סעיף ה"שונות") והסכום מקרן שרמן (קרן המסייעת בצילום כתבי יד ומסמכים הן בארץ הן בחוץ לארץ).

ההכנסה הציבורית המרכזית היא זו שמעביר לנו משרד החינוך והתרבות. הסכום הנקוב בהצעה הוא כאמור דרישת האקדמיה על סמך הבטחות שניתנו לנו. לעומת 1997 מדובר בהצעה שלפניכם בגידול של כ-23%. השאלה היא מה מזה יקוים. ייתכן שנידרש לתקציב שנית בעוד כחודשיים כשיוודע הסכום המאושר. אשתקד קיבלה האקדמיה קרוב לרבע מיליון שקלים ממשרד הדתות. בעקבות קביעה שהאקדמיה אינה עוסקת בספרות תורנית נשללה השנה מהאקדמיה הקצבה זו. משרד התחבורה הבטיח כי יעביר גם השנה את חלקו במימון פעילותה של הוועדה למונחי התחבורה.

מ' בר-אשר: אם כן, זוהי הצעת התקציב. יש שאלות?

ש' אירמאי: מהי הצעת התקציב ללשכה בחיפה?

נ' אפרתי: תקציב לשכת חיפה כלול בתקציב הפעילות המדעית. מדובר בערך ב-50-60 אלף ש"ח.

א' דותן: בסעיפי התפעול המדעי של הצעת התקציב לשנת 1998 נרשם גידול של 150% בהוצאות לפרסומים. מדוע?

מ' בר-אשר: הנתונים כוללים בחלקם גם את הוצאות 1997.

א' דותן: אך התרומה של מיליון השקלים לא נלקחה בחשבון בהצעת התקציב של 1997.

מ' בר-אשר: תרומה זו, שנרשמה ל-31 בדצמבר 1996 אך נתקבלה באחד בינואר 1997, הובאה בחשבון.

א' דותן: ומה הסיבה לצמצום בהשתתפותה של חברת "גוש"?

נ' אפרתי: בשנת 1997 נתקבל מהם סכום גבוה יחסית שכלל גם חלק ממה שהתחייבו לתת בשנת 1996.

מ' בר-אשר: אני מבקש מהמליאה לאשר את תקציב שנת 1998 ולקבל את הודעתנו שאם יחול שינוי בעקבות ההקצבה שנקבל ממועד החינוך והתרבות, נביא מבעוד מועד לידיעתכם.

אושר תקציב האקדמיה לשנת 1998.

התקציב המפורט – ראה בנספח, עמ' 363.

נ' אפרתי: החברים קיבלו דף נוסף שכותרתו "תקציב פיתוח לשנת 1998". פרסתי בו את השתלשלות הדברים בעניין הבנייה באקדמיה, ותקציר הדברים הוא זה: מצוקת הדיוור באקדמיה קשה ממש. זה שנים שאנו נערכים לאפשרות להוסיף לבניין הראשי קומה, להגדיל את אולם המליאה ולבנות אגף נוסף בבניין בן-יהודה. רשויות האוניברסיטה, מנהל מקרקעי ישראל, הוועדות העירוניות והמחוזיות ורשויות הג"א – כולם דנו בתכניות האלה ואישרו אותן. באמצע 1995 פרסמנו מכרז חיצוני כדת וכדין על סמך הבטחות שקיבלנו ממועד החינוך, אך האוצר לא נתן יד, והדברים נותרו בגדר הבטחות. השנה עלה בידי מנכ"ל משרד החינוך ושר החינוך לאשר לאקדמיה בוועדה משותפת למשרד האוצר ולמשרד החינוך תוספת צנועה של חללי למידה. אם הדברים יסתייעו, נקבל אפוא בראשית 1998 את הסכום לבנייה. עלותם של חללי הלמידה בבניין בן-יהודה תגיע עם עבודות הפיתוח לכ-900 אלף ש"ח. מתוך זה תצטרך האקדמיה לשאת בכ-250 אלף ש"ח מקרנות שמתנהלות באקדמיה כבר שנים לצרכים אלו. התוספת תכלול שמונה חדרים ומקלט רב-תכליתי שיוכל לשמש גם להוצאות.

מ' בר-אשר: זוהי בעצם הודעה; המחליט והמבצע כאן הוא במידה רבה משרד החינוך והתרבות.

ב. אישור זיכרונות האקדמיה

מ' בריאשר: אני מבקש עתה לאשר את זיכרונות הדברים של ישיבות המליאה מהשנים התשנ"ד-התשנ"ו (ישיבות ריא-רכט). טיוטת הזיכרונות הופצה זה מכבר לחברי האקדמיה לשם אישור דבריהם ותיקונם. עלינו להחזיק טובה מרובה לאד' עופר, שהשקיע עמל רב בעריכתם.

זיכרונות הדברים של ישיבות ריא-רכט אושרו.

ג. דין וחשבון על עבודת המזכירות המדעית

מ' בריאשר: הגב' גדיש, מרכזת המזכירות המדעית, תסקור בפנינו את עבודת המזכירות המדעית. הכוונה היא שבישיבות הבאות תשמע המליאה דיווחים גם על יחידותיה האחרות של האקדמיה.

ר' גדיש: בבואי להכין את הסקירה על עבודת המזכירות המדעית לפני המליאה חיפשתי מה מקומו של גוף זה בתקנון האקדמיה. בסעיף 4 לתקנון האקדמיה ללשון העברית נאמר: "לביצוע עבודתה מקיימת האקדמיה מזכירות מדעית ומזכירות אמרכלית". אם בתחילת דרכה של האקדמיה הייתה המזכירות המדעית מוסד של איש אחד או של שניים, הרי שהיום אנחנו מונים תשעה אנשים ונשים, רובם מועסקים בהיקף של חצי משרה.

רוב עובדי המזכירות המדעית שייכים לדור שלא ידע את הוותיקים והגדולים, כשושנה בהט וכמאיר מדן עליהם השלום, והמציאות הזאת חייבה אותנו לפלס דרך אל כל ההחלטות שהיו בדרך כלל נחלת זיכרונם הפרטי של האנשים. לשם כך הכנו מפתח כולל של ההחלטות בדקדוק בעבר ובהווה שהתקבלו בוועדת הדקדוק לדורותיה ולפלגיה; מקצתן לא הובאו מעולם לאישור המליאה והיו גנורות בעוקדנים. התחלנו גם למפתח את זיכרונות האקדמיה. כרגע יש בידינו מפתחות המונחים והמילונים שאושרו, ובכוונתנו למפתח מפתוח שיטתי את החומר כולו.

מפתח מסוג אחר הוא מאגר המונחים הממוחשב של האקדמיה. עד לפני כחמש שנים הכיל המאגר את המילונים שאושרו עד לשנת 1985. היום המאגר הממוחשב כולל את רוב המילונים שאושרו ופורסמו באקדמיה; נותר עוד מילון אחד, המילון למונחי המתמטיקה, וגם הוא נמצא בשלבים אחרונים של התקנה למאגר. המפתחות ומאגר המונחים הממוחשב מסייעים לנו להשיב על שאלות הציבור ולדעת בעצמנו מה דרכה של האקדמיה בעניינים מעניינים שונים. אשר למאגר, עדיין נחוצה בו עבודה רבה, ועל כך אדבר בהמשך.

העניין השני שהמזכירות המדעית עוסקת בו רבות הוא המינוח והפעלת הוועדות. לחברי האקדמיה המשתתפים בוועדות ידועה בוודאי העבודה המוטלת על מזכיר

הוועדה או על מרכזת הוועדה. פעמים רבות מדובר בתחום שהמזכיר או המזכירה אינם בקיאים בו ועליהם ללמדו מן היסוד. אני יכולה להעיד על עצמי שכיום, לאחר שנים בתפקיד מזכירת הוועדה לשמות צמחי ארץ ישראל, אני כבר שולטת בעקרונות הסיסטמטיקה של הצמחים, ואף יכולתי להשתמש בידע זה בוועדה לשמות צמחי התרבות. לא פעם המזכירים מוצאים את עצמם בתפקיד נציגי האקדמיה, משום שיש ועדות שנוכחות חברי האקדמיה בהן דלילה מאוד.

מ' בראשור: דבריה האחרונים של הגב' גדיש טומנים בחובם ביקורת על כמה מחברי האקדמיה, שאינם נוטלים חלק במאמץ ואינם משתתפים בוועדות.

ר' גדיש: אמת. אך לאותם חברים המשתתפים בוועדות ופעילים בהן אנחנו מודים מאוד. יש מחברי האקדמיה הפעילים בכמה ועדות ותורמתם נכבדה. מטבע הדברים, הכנת המצע לעבודת הוועדה היא בעיקרה עבודת אנשי המקצוע, ועל המזכירים מוטל הצד הטכני של ארגון החומר ובדיקתו אל מול החלטות קודמות של האקדמיה. את מהלך הישיבות אנחנו מעלים בזיכרונות דברים, ולבסוף אנחנו מביאים את ההחלטות ואת הלבטים לפני ועדת הדקדוק, לפני ועד המינוח וכמובן לפני המליאה. שתיים מן הוועדות החשובות והמוכרות יותר הן ועדת הדקדוק והוועדה למילים בשימוש כללי. בישיבותיהן יכולים להשתתף כל עובדי המזכירות המדעית, והחלטותיהן מובאות ישירות אל ישיבות המליאה. כל אחת מהן דורשת עבודת הכנה מרובה מצד המזכירות המדעית.

גם את הישיבות המשותפות לוועד המינוח ולוועד הדקדוק – השלב האחרון לפני אישור המילונים במליאה – מרכז מזכיר מדעי. וכמובן, עלינו להכין את ישיבות המליאה. בהקשר זה אני רוצה לציין שני דברים שהנהגנו בשנים האחרונות:

1. ההודעות למליאה נחלקות למעשה לשתי הודעות, הודעה א' לדיון והודעה ב'. הודעה ב' תפקידה למנוע את מה שקרה בעבר: מקצת ההחלטות שהוועדה – בעיקר ועדת הדקדוק – החליטה שלא להביאן לאישור המליאה, נשארו עלומות ומעמדן מעורפל. הודעה ב' כוללת אפוא את ההחלטות שאינן דורשות דיון ושאינן לא ביקש לערער עליהן, ועל ידי אישורה במליאה מובאות כל ההחלטות למעמד שווה.

2. מכיוון ששנים אחדות יכולות לעבור למן ישיבות המליאה ועד לצאת זיכרונות האקדמיה לאור, אנו מסכמים את החלטות המליאה במעין זיכרון דברים מקוצר, ומפיצים אותו בקרב חברי האקדמיה זמן קצר לאחר הישיבה. כך יש בידינו ההחלטות, ואיננו צריכים לחכות עד לפרסום הזיכרונות.

השלב הבא הוא הבאת החומר לחתימת שר החינוך ופרסומו ברשומות, וגם על כך אנחנו מופקדים.

העניין השלישי שהמזכירות המדעית עוסקת בו הוא פרסומי האקדמיה. לכמה מהם אנחנו אחראים אחריות ישירה: אַקָדָם, המופץ חינם ומקבל הדים חיוביים, לְמַד לְשׁוֹנָךְ וזיכרונות האקדמיה. על כל אחד מן הפרסומים האלה מופקד אחד המזכירים המדעיים, אבל תמיד נדרש סיוע מהעובדים האחרים. לעורך לשוננו לעם, שאיננו נמנה עם עובדי המזכירות המדעית, אנחנו מסייעים תחילה בשלבי העריכה – אלה מאתנו שהם חברי

המערכת – ואחר כך בשלבי ההגהה. אשר למילוני האקדמיה, על שולחן המזכירות המדעית מונחים זה שנים אחדות שני מילונים חשובים, המילון למונחי רפואה והמילון למונחי הדיפלומטיה, ואנחנו פועלים להביאם לידי גמר. העבודה בהם רבה מאוד אף שהועדות כבר התפזרו וגמרו את עבודתן.

עיסוק מרכזי של המזכירות המדעית הוא השירות לציבור. את העזרה השוטפת אנחנו מגישים בקו טלפון מיוחד שלוש שעות מדי יום ביזמו. בשואלים אנשים מכל שכבות הציבור, עורכי לשון ומתרגמים, פקידי ממשלה הרוצים להוציא מסמך מתוקן מתחת ידם, עובדי עיריות, פרסומאים, תלמידים, סטודנטים ומורים, הורים ומתעורבים ועוד. שואלים על הכול: על כתיב, על תעתיק, על פירושי מילים, על מינוח עברי, על שמות ילדים, על ניסוח, על פיסוק וכן הלאה. המשיב התורן נמצא בעמדה המוכרת מן התכנית "הכה את המומחה".

אנחנו עונים גם על שאלות בכתב. מובן שנוח לנו מאוד כשיש החלטות אקדמיה ברורות. בתחום הכתיב הדברים פשוטים יחסית, ואנחנו עונים תשובות מוסמכות וחד משמעיות. בשאלות אחרות בתחום הנורמה עלינו להציע פעמים רבות הצעות לפי מיטב הבנתנו, ויש שאלות הדורשות מאתנו גם מחקר זוטא. מקצת השאלות מופנות לוועדות האקדמיה.

המזכירות המדעית עומדת כל העת לרשותם של יועצי הלשון ברדיו ובטלוויזיה, בעיקר בשאלות על קביעות האקדמיה.

עובדי המזכירות המדעית מוזמנים להרצות לפני קבוצות מקבוצות שונות, בכינוסי מורים, בכינוסי בוגרים, במכון מז"א ועוד. אנחנו נענים גם לפניות מאמצעי התקשורת, בארץ ובחו"ל. ברדיו ובטלוויזיה מייצגת את האקדמיה לרוב הגב' אלמגור-רמון, והיא עושה זאת בחן ובהצלחה רבה. בשנים האחרונות הנהגנו הודעה לעיתונות בעקבות ישיבות מליאה, וכך יש סיכוי שמשוהו מההחלטות יזכה לפרסום. המילה שלטוט למשל נודעה בציבור בעקבות הודעה כזאת.

יש בכוונתנו להביא לדפוס ספר של החלטות האקדמיה. מעכבת אותנו בינתיים פרשת כללי התעתיק. לכן אנחנו שוקדים בשלב זה על ספר-החלטות זוטא, שיכלול את כללי נטיית השם ואת יתר ההחלטות בדקדוק, שמקצתן התפרסמו בחוברת בשנת התשנ"ד. בחורף הזה אנחנו מקווים להביא את טיוטת הספר לעיון המליאה ולאישורה. זאת משום שבעצם ניסוחן המחודש של החלטות שכבר אושרו יש לעתים שינויים קלים. מרבית סעיפי הדקדוק שעל סדר יומן של ועדת הדקדוק ושל המליאה קשורים לטיטה זו.

התכנית השנייה היא השלמת מאגר המונחים הממוחשב ושיפורו. כאמור חלה התקדמות רבה, אבל הגיעה העת להפוך את המאגר לנגיש יותר, לערוך ולהגיהו. מדובר בעבודה מרובה: החל בתיקוני שגיאות, המשך בהתאמת החומר החדש למה שקדם לו, וכלה – וזה כבר בשלב הבא – בהכנתו לשימוש הציבור. בעיות אחדות דורשות כאן את פתרונן. למשל, מונח באנגלית שיש כנגדו כמה מונחים עבריים; צריך המשתמש לדעת אם הכוונה שבמקצוע אחד ישתמשו במונח אחד ובמקצוע אחר במונח אחר, או שמא זהו עניין "היסטורי", היינו שלאחר שהמונח האחד חודש ולא נקלט, נקבע בוועדה מאוחרת יותר מונח אחר. גם לנו אין הדבר ברור תמיד. לדוגמה, בכמה ועדות קבעו לדומיננטי את המונח שֶׁלְטָנִי; בוועדת הדיפלומטיה ובוועדות אחרות קבעו את שם

התואר גָּבֵר ואת שם העצם גְּבִירוּת. מה אפוא היחס כיום בין שְׁלֵטְנֵי וְגָבֵר? האם נחכה שהציבור יאמר את דברו? המונח הדומיננטי בקרב הציבור עודנו כמובן דומיננטי.

[הערת העורך: השאלה נידונה בישיבה רמא, והוחלט שלא לקבוע מונח אחד.]

אנחנו מתכננים לכונן אתר של האקדמיה ברשת האינטרנט. טיבו ותוכנו טרם גובשו סופית, ואם יש למישהו הצעות ורעיונות נשמח לקבלם.

כדי שהדברים לא יישמעו טכניים או פקידותיים יתר על המידה, אני רוצה לקראת סיום דבריי לשתף אתכם בבעייתיות המיוחדת של עבודת המזכירות המדעית באקדמיה. אתן דוגמה אחת מפרשת התעתיק ודוגמה שנייה מהטייטה של כללי נטיית השם.

התקבלה בקשה מהציבור הרחב וגם מאנשי ממסד, כגון שר החינוך הקודם, לשנות את כללי התעתיק מהכתב העברי לכתב הלטיני. העניין נדון בכמה וכמה ישיבות בתת-ועדה של ועדת הדקדוק. גובשה הצעה, היא הובאה לוועדת הדקדוק, ושם נתגלעו חילוקי דעות קשים בין חברי הוועדה. בסופו של דבר הגיעה ההצעה למליאה, אך זו החזירה את העניין לוועדת הדקדוק. מכיוון שהדברים כבר מוצו בוועדת הדקדוק, הסוגיה מוקפאת. ההרגשה היא שאין אפשרות להתקדם.

אחר כך עלתה מתוך האקדמיה – מהמזכירות המדעית או מעובדי האקדמיה – סוגיית התעתיק מלועזית לעברית. כאן רצינו למנוע את התרחיש הקודם, שתחילה תעבוד ועדה מצומצמת ואחר כך יתברר שעבודתה אינה עולה בקנה אחד עם דעות חברי הוועדה. לפיכך קיימנו דיון מקדים בוועדת הדקדוק לקביעת עקרונות התעתיק, ולאחר מכן חזר הנושא למזכירות המדעית לשם איסוף החומר והפרטים ולשם גיבוש הצעה מפורטת יותר. בשל עומס העבודה הדברים עומדים עדיין בשלב זה.

המזכירות המדעית היא הגוף שצריך להוביל את ההחלטות: לאסוף נתונים, לנתחם ולהביא לפני הוועדות או המליאה הצעה מגובשת או כמה הצעות חלופיות. אולם בסופו של דבר סמכות קבלת ההחלטות היא בידיכם או בידי חברי הוועדות, ואחת הבעיות שעלינו להתמודד אתן היא חוסר סנכרון בין הקצב שאנחנו עובדים בו ובין הקצב שהדברים מתנהלים במוסד שחבריו עובדים בהתנדבות.

דוגמה לעבודה מאומצת היא הניסיון לבנות את ספר ההחלטות. כללי נטיית השם התגבשו למן סוף שנות החמישים ועד לתחילת שנות השמונים ויצאו לאור מגילות מגילות. מקצתם פורסמו יחדיו בחוברת שיצאה ברשומות. אין תמה אפוא שמצד אחד גילינו בהם אי-התאמה פנימית, למשל בין כללי הקמץ לכללי החולם, ומצד שני נתגלו "חורים", דוגמת רשימות מילים סגורות שנתבררו חסרות. הפרטים הרבים שאנחנו מביאים לפניכם באים פעמים רבות לסתום את החורים האלה. בפרשת הסיומת ךָּ, למשל, התברר שמאז נוסח הכלל ניסוח סמנטי (דובר בו על סיומת ךָּ המציינת עיסוק או תכונה) נוספו מילים, כגון מזגן, שאינן מכוונות לבני אדם, ולפיכך יש לנסח את הכלל מחדש. עד לאישור הנוסח החדש ההצעות עוברות הלך ושוב בין המזכירות המדעית לוועדת הדקדוק, וכך יוצא שטחנות המזכירות המדעית טוחנות לאט.

לסיום אומר שכל מה שקשור למטרתה השלישית של האקדמיה כפי שמנוסח בתקנון האקדמיה, היינו "לכונן את דרכי התפתחותה של הלשון העברית לפי טבעה, לפי צרכיה ואפשרויותיה בכל תחומי העיון והמעשה, באוצר המלים, בדקדוק, בכתב, בכתיב ובתעתיק" – ואפשר להוסיף 'ובפיסוק' – הוא מעניינה של המזכירות המדעית. אנחנו

עושים כמיטב יכולתנו לקדם את הדברים, אך אנו תלויים במי שהסמכות בידי, כלומר בחברי האקדמיה ובמוסדותיה.

א' דותן: אני מבקש להודות לגב' גדיש על הדיווח היפה ולברך על שנשמעה בו נימת דחיקה בחברי המליאה לעבוד יותר, לעשות את המוטל עליהם ולהדביק את הקצב. בעבר, כידוע, היו הדברים הפוכים, והיום אנחנו מתבקשים לאזור חלציים ולמלא את הצרכים כפי שהמזכירות המדעית רואה אותם מתוך מגע יום-יומי עם הציבור. הגב' גדיש הזכירה את בעיית ההתמודדות עם נושאים שנקברים או שמוקפאים, דוגמת התעתיק. בעיה זו איננה חדשה. אזכיר רק את בעיית הכתיב. קיימת ועומדת החלטה רבת שנים להקים ועדה מלווה, ועדה שתלווה את הכתיב. הבעיה קשה וסבוכה, וכטבעם של נושאים קשים, גם הוא שקע. מכל מקום אני שמח על הדרבון מצד המזכירות המדעית.

יש לי גם כמה שאלות על דבריך. אמרת שצריך להמתין שנים עד לפרסום זיכרונות האקדמיה. מדוע?

ר' גדיש: הפיכת המלל של המליאה לטקסט ראוי לדפוס היא עבודת ענק, והיא נעשית בידי אדם שתפקידו באקדמיה מרובים. היום מצב הדברים טוב משהיה.

א' דותן: ראוי לדעתי שזיכרונות האקדמיה ייערכו ויתאשרו – לאו דווקא יפורסמו – מדי שנה, כפי שהיה נהוג בתחילת הדרך.

שאלה אחרת נוגעת לוועדות. נהוג היה שהוועדות הן ועדות האקדמיה, ואליהן מצורפים מומחים בכל תחום ותחום. מסיבה זו נהוג היה שיושב ראש הוועדה הוא חבר האקדמיה. אני למד שהיום אין אלה פני הדברים תמיד, ויש ועדות שיושב הראש שלהן הוא איש מקצוע. לפעמים זה טוב, לפעמים זה אולי לא כל כך טוב, ואני מציע לחשוב על ההסדר הראוי.

גב' צרפתי: לפעמים זה בלתי נמנע; למשל הוועדה למונחי הביולוגיה – עם כל הכבוד, אני מסופק אם מי מחברי האקדמיה יכול להיות יושב ראש הוועדה הזאת.

א' דותן: אין קשר הכרחי בין מקצועיות ובין ניהול הישיבה. עוד הערה אשר לפרסומים: בעבר יצא לשוננו לעם עשר פעמים בשנה; היום רק ארבע.

מ' בר-אשר: כדי לשוננו לעם יצא עשר פעמים בשנה, נקטו טקטיקה של פרסום חוזר של מאמרים. כדאי לדעת שאין די חומר ראוי לפרסום, ולכן החלטנו להוציא רבעון. במתכונתו החדשה מושקעת עבודה רבה, והחומר שמתפרסם בו ראוי וטוב. כמובן אם נוצף במאמרים טובים, הדבר ישתנה.

א' דותן: זו באמת הזדמנות נאותה לשבח את עורך לשוננו לעם ד"ר חיים כהן. בשנים האחרונות רמתו של כתב העת גבוהה, הוא מעניין וערוך היטב.

ש' אירמאי: אם יורשה לי, אני מבקש עתה למסור דיווח קצר על לשכת חיפה בדומה לדיווחה של הגב' גדיש על המזכירות המדעית.

מ' בר-אשר: למיטב זיכרוני, הקדשנו למינוח הטכנולוגי את ישיבה רלו, ונשאת בה דברים על הלשכה בחיפה.

ש' אירמאי: אני מבקש בכל זאת להשלים את הדיווח. מזכיר הוועדה ביקש להתנצל בפני האקדמיה על היעדרו; יש לו היום ישיבה חשובה על תקציב הלשכה, והוא ביקש שאציג את הדברים בשמו.

בחיפה פעלה ועדה בשם הוועדה לציוד ומלאי, והיא קבעה כאלף ערכים. מלבדם ישנם בחיפה עוד חמישה מילונים שהאקדמיה אישרה וטרם ראו אור. הוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה קיימה אמנם רק שתי ישיבות, אבל נציגות הוועדה מקיימת ישיבות מדי שבוע. עם חברי הנציגות נמנים יושב הראש האד' משה אזר, סגנו האד' אורי שמעוני, אני ורון אירמאי. יתר החברים אינם עוסקים בעבודה השוטפת.

הלשכה מוחשבה. בהיעדר תקציב מחשבו את הלשכה בהתנדבות תלמידים בני 16-17 שרון אירמאי הצליח לגייס. בדרך זו נחסכו רבבות שקלים. במאגר המונחים נכללו גם ערכי המילונים שאושרו וטרם נדפסו, והוא כולל כיום קרוב למאה אלף ערכים.

במכון התקנים בתל-אביב עובדת כבר שנים מספר ועדת משנה שלנו ועוסקת במונחי המחשב. אני מייצג את האקדמיה ואת הטכניון בוועדה הזאת. גם אחת המזכירות המדעיות משתתפת בוועדה. כמה מן הפרקים שאושרו כבר ראו אור. פרסומים נוספים הקשורים במינוח טכנולוגי ומדעי נתפרסמו בכינוסים בין-לאומיים שנערכו בארץ ובעיתונים בארץ ובחו"ל. הדברים אמורים במיוחד בעיתוני אגודת האינג'נירים והארכיטקטים ובעיתוני הטכניון השונים.

אנחנו מקבלים את דוחות כל הוועדות הפועלות באקדמיה, בודקים אם החלטותיהן סותרות את המינוח הטכנולוגי ומעירים בהתאם. מסופקני אם יש עוד גוף שעושה זאת. אנחנו מקבלים גם את כל הצעות התקנים של מכון התקנים הישראלי; כל התקנים, בלי יוצא מן הכלל, מובאים אלינו לבדיקה ולאישור כדי להתאימם לקביעות האקדמיה. הוא הדין בנוגע למינוח הטכנולוגי והמדעי של צה"ל. זו עבודה עצומה. על כך יש להוסיף את עשרות האנשים, הגופים והמוסדות הפונים אלינו מדי יום בטלפון, בכתב ובאינטרנט בשאלות על מינוח – ונענים.

בחופשת הקיץ התקיים מטעם חברת "סייטקס" קורס מיוחד לסטודנטים מחו"ל על הכנת מילונים רב-לשוניים בתחומים טכנולוגיים. אנחנו השקענו את עבודת הארגון, ובתמורה קיבלנו ציוד רב ערך. כך השגנו תוספת חשובה לאמצעי המחשוב שלנו. דרך אחרת להשגת תקציב היא הכנת מחקרים למשרד המדע בתחום המינוח המדעי והטכנולוגי בשיתוף אנשי לשון באוניברסיטאות אחרות. משרד הקליטה העמיד לרשותנו מדען, עולה חדש מרוסיה, שהיה קשור בתחום הטכנולוגי עם האו"ם. הלה מכין מהדורה רוסית של המילונים שלנו להנדסה סביבתית ולאנרגייה, ועוזר בהגהת החלק האנגלי שלהם.

זהו בקיצור רב חלק מהפעילות של לשכת חיפה, הסובלת ממחסור בתקציבים ובכוח אדם. אנשיה עובדים בהתנדבות, ובמידה רבה יש לי הרגשה שאנחנו בנים חורגים לאקדמיה.

מ' בראשור: האד' אירמאי, אני מודה לך על דבריך. הדברים שאמרת חשובים מאוד, אבל הם הסיטו אותנו מהדיון. אילו היית מצרף נייר, הדברים היו נראים אחרת. רק אומר כי לשכת חיפה איננה בת חורגת לאקדמיה כל עוד אינה חורגת מהדברים שהיא אמורה לעשות.

א' מגד: ברשותכם אני רוצה לחזור לעניין פרסומי האקדמיה. אני מקבל אותם, ויש לי הרושם שיש ביניהם כפילות מסוימת. למשל, אינני מבין מדוע דברים מסוימים מתפרסמים באקדם ולא בלשונונו לעם או בלמד לשונך. כדאי לשקול אם יש צורך בכל כך הרבה פרסומים, ואם לא ראוי לחסוך.

ר' גדיש: לפרסומים השונים נועדו קהלים שונים במקצת. למשל, עלוני למד לשונך נועדו להתלות על לוחות המודעות כדי שאנשים שיעברו לידם יקלטו בעיניהם את המונחים. היום, עם ההתפתחות באמצעי התקשורת, הדרך הזאת נראית מיושנת במקצת, אבל יש עדיין קהל אוהד לא קטן לדפים האלה. הכפילות היחידה שאני מוצאת קשורה באקדם. זהו פרסום חדש, ונראה כיצד יתפתחו הדברים בעתיד.

א' מגד: מה מידת תפוצתם של הפרסומים האלה?

נ' אפרתי: למד לשונך מופץ בכ-400 עותקים, לשוננו לעם בכ-500 עותקים ולשונונו בכ-350 עותקים. אולם יש לזכור שכמה עשרות עותקים מבין אלה ניתנים חינם לחברי האקדמיה ולעובדיה. לאקדם תפוצה של כמה אלפי עותקים.

מ' בראשור: יש לזכור שמדובר בקהלי יעד שונים. המאמרים בלשונונו לעם הם מאמרים פופולריים, וציבור הקוראים, מחוץ למעגל המורים באוניברסיטאות, הוא הציבור הרחב; לשוננו משמש בימה לחוקרים, לבלשנים; אקדם הוא מעין ידיעון מגוון, שופרה של האקדמיה. כאמור הוא ניתן חינם, תפוצתו רחבה, ורבים הם הפונים בבקשה לקבלו.

א' מגד: אם הוא נפוץ כל כך, מדוע אין מצרפים אליו את החומר של למד לשונך?

מ' בראשור: ברעיון זה הפכנו הגב' גדיש ואני רק לאחרונה, ונראה שכך אמנם יהיה.

א' פורת: אני מסכים עם הביקורת שנרמזה בדבריה של הגב' גדיש על חברי האקדמיה. האקדמיה צריכה לדאוג ששורותיה יהיו מלאות; לא ייתכן לעבוד בשני שלישים של הפורום, במקרה הטוב. צריך לשבת ולראות מי מן החברים מגיע לישיבות

המליאה, מי משתתף בוועדות. למה זה יתפסו מקום אנשים שאינם פעילים? כך גם תוקל בחירתם של חברים חדשים.

מ' בראש: פניתי במכתב לחברים שלא באו לישיבות המליאה, ולישיבה שלאחר מכן הם אמנם טרחו ובאו. ייתכן שנפיץ בין חברי האקדמיה טבלת נוכחות.

א' מגד: אחת הבעיות היא ששיבות הוועדות מתקיימות בירושלים, ויש שאינם יכולים להגיע.

מ' בראש: יש גם שלוש ועדות בתל אביב וועדה בחיפה.

א' דותן: ברשותכם אשאל עוד שאלה ואעיר שתי הערות. הכנת המפתחות שהזכרת לזיכרונות האקדמיה, האם מדובר רק בהחלטות שנתפרסמו או גם בדיונים עצמם?

ר' גדיש: השלב הראשון היה מפתוח לפי תוכן העניינים, כלומר מפתוח המונחים שנקבעו והמילונים שנתאשרו. בימים אלו הגב' קרן דובנוב עוסקת במפתוח הזיכרונות לפי ענייניהם, אבל עוד חזון למועד.

א' דותן: בעקבות דברייך אני רוצה להזכיר שגם בעבר נהגו להוציא הודעה לעיתונות אחרי כל ישיבת מליאה. מאותו מדור שהוכן לעיתונים מעריב, ידיעות אחרונות, על המשמר, דבר והצופה נולדו דפי לשונך. דפים אלו היו טובים מאוד לשעתם, ואולי באמת יש היום מקום לשנותם.

הערתי האחרונה היא בעניין הקשר עם הציבור. אני חוזר ומביע את צערי על סגירת לשכת תל אביב. זו הייתה תחנה חשובה מאוד בקשר עם הציבור, ונדמה לי שעם סגירתה איבדנו ציבור פונים גדול. גם בדור הפקסימיליה והטלפון אנשים מתקשרים פחות כשמדובר בשיחת חרוץ.

א' אבנר: אני מציע שישב משהו ויחשב אם לא כדאי לאחד את לשוננו לעם, את למד לשונך ואת אקדם לפרסום אחד. אף ייתכן שיהיה אפשר להפיצו חנם.

ר' גדיש: אתה מציע למעשה לבטל את יתר הפרסומים ולהשאיר רק את אקדם. אך אקדם שונה במהותו מלשוננו לעם. הוא נועד לקריאה מהירה כקריאה בעיתון.

א' אבנר: יכולים להיות מדורים בכתב עת; הוא אינו חייב להיות מקשה אחת.

מ' בראש: אני רוצה ליישר את חילם של עובדי המזכירות המדעית על השינויים הטובים שחלו בעבודת המזכירות המדעית. אני מבטיחכם שהעניינים שהעלו האד' דותן, מגד ואבנר הנוגעים לפרסומים יידונו בנשיאות ובמנהלה, בעצה אחת עם המזכירות המדעית, במטרה שלא להפטיר כאשתקד.

ר' אלמגור-רמון: רצייתי לנצל את ההזדמנות ולשבח את המזכירות המדעית על השירות הנפלא שאנחנו מקבלים מכל עובדיה. אינני מדברת רק בשמי, אלא בשם צבא יועצי הלשון ברשויות המשרדות – היום אנחנו עשרים ושמונה. תמיד יש לכולם זמן בשבילנו, ותמיד אנחנו מקבלים תשובות מהימנות ביותר. הדרך מעובדי המזכירות המדעית אל השידור היא הקצרה ביותר, ושיתוף הפעולה שאנחנו זוכים לו יוצא מן הכלל.

עוד אעיר כי נדהמתי לשמוע שיש רק חמש מאות מנויים ללשונו לעם. אני בטוחה שהקהל שבכוח גדול בהרבה. ייתכן שיש לשנות את שיטת הפרסום, למשל להטעים בפרסומת את האנשים במשהו מתוכנו של כתב העת.

ר' גדיש: פרסמנו לא פעם באיגרת מידע למורה מידע על לשונו לעם ועל תוכני מאמריו. האיגרת הגיעה לכ-2500 מורים ללשון בבתי הספר התיכוניים, אך לשווא. הקושי שאני מוצאת הוא שאין לקנות את פרסומי האקדמיה אלא באקדמיה, ורק מעטים מוכנים לטרוח ולשלוח לאקדמיה שק.

נ' אפרתי: עוד לא נתקלתי בחנויות ספרים שמוכנות לקבל את פרסומי האקדמיה. אנחנו מנסים לנצל כל בימה להציגם ברשות הרבים. אפילו האקדמון אינו מוכן על הרוב למכור את מרכולתנו.

ד. ענייני דקדוק: מסקנה; בדל

מסקנה

הצעת ועדת הדקדוק: הסמ"ך תנוקד בדגש: מְסַקְנָה. לא יבוא דגש בצורות הנטייה שאחריהן אות שוואית: מְסַקְנָה, מְסַקְנָה, מְסַקְנָה, מְסַקְנָה (חוועדה), מְסַקְנָה־יָהֵם. השגת האדי דותן: אין הכרח בדגש, ומוטב לקבוע מסקנה בסמ"ך רפה.

נתונים

מונחי האקדמיה: מונחי המתמטיקה (התי"ש, התשמי"ה) – בדגש; מונחי הגיאומטריה (התרכ"ג) – בלי דגש; הערך בקובץ המונחים – בלי דגש. מילונים: אבן-שושן – בדגש; מדן ומילון החווה – בלי דגש.

מילים דומות ל'מסקנה' – בדגש ובלעדיו

בארמית: מעלה עקרבים (במדבר לד, ד) – תרגום אונקלוס (על פי התאג', ירושלים תרנ"ט): ויסחר לכוון תחומא מדרומא למְסַקְנָא דעקרבין ויעבר לצין ויהון מְסַקְנָה־י מדרומא לרקם גיאה.

במונחי ועד הלשון: מְסַקְנָה־יָהֵם (עבודות עץ, התרכ"ד).

מונחים אחרים של האקדמיה במשקל מְקַטְלָה

מְקַטְעָה, מְקַמְלָה; בגזרת פ"ג: מחלקה, מחתלה, מעבדה, מעברה וכיו"ב.
[ובמשקל קְטַקְטָה, פח"פ מ"ם: מְקַמְדָה (sounding ascent), מְקַמְלָה.]

שמות בעלי מבנה דומה

מְמַגְוֶרָה – "נשמו אצרות נהרסו מְמַגְוֶרָה" (יואל א, יז).
מְמַרְזִים – "כי ישַׁעֲנִי מְמַרְזִים" (איוב ט, יח).
מְתַלְאָה – "והנה מְתַלְאָה" (מלאכי א, יג; וראה מילון בריחודת בערך הזה).
במונחי האקדמיה: מְמַגְוֶרָה – תכנון מרחבי, התשמ"ה; מְמַגְוֶרָה – רהיטים, התרע"ד.

נימוקים להחלטת הוועדה

הצורה שנקבעה מתאימה לשורשה של המילה (נס"ק). הצירוף "הסיק מסקנה" שגור מאוד, ואם הפועל מגזרת פ"נ ויש בו דגש, אך טבעי הוא שגם השם הנגזר מאותו שורש יהיה דגוש. המילה מיוחדת במינה גם בתהליך שינוי השורש במקורה הארמי (סל"ק – נס"ק), ואין רע אם גם ניקודה יהיה מיוחד במינו.

נימוקים להשמטת הדגש

כבר בימי ועד הלשון השמיטו את הדגש (מילון הגיאומטריה, התרצ"ג), כנראה משום שרצו להעניק למילה צורה עברית יותר, כמו מְקַמְלָה. אין אפשרות לקיים את הדגש במקצת הצורות הנוטות (בגלל התקצרות הקמץ בקו"ף), והתוצאה היא פרייגמה חריגה של נטיית שם זה.

מ' בראש: ענייני הדקדוק שאנו נדרשים להכריע בהם היום הם השגותיו של האד' דותן על שתיים מהחלטות ועדת הדקדוק. הראשונה שבהן היא החלטתה להטיל דגש בסמ"ך של מסקנה. נשמע תחילה את המערער.

א' דותן: יש לי כמה טענות כלפי הוספת הדגש. ראשית, אם נטיל בסמ"ך דגש, ניצור משקל חדש שאין דוגמתו; שנית, הוועדה מבקשת ליצור הפרדה בין צורת הנפרד ובין צורות הנטייה: הנפרד בדגש והנטייה בלא דגש. בכך אנחנו מביאים לסרבול מיותר; ושלישית, מדוע להוסיף דגש שאיש לא יבטא? נראה שהדגש הזה אינו בא אלא כדי לגרום נחת רוח למדקדקים, וזאת לדעתי איננה סיבה מספקת.

א' פורת: אני מסכים עם האד' דותן; אין מקום לדגש.

מ' עסיס: לשון ההודעה שלפנינו איננו מדויק. נאמר: "לא יבוא דגש בצורות הנטייה שאחריהן אות שוואית", אך יש לנסח זאת כך: "לא יבוא דגש בצורות הנטייה שבא בהן שווא אחרי הסמ"ך".

גב"ע צרפתי: אני מסכים בהחלט עם האד' דותן. העיסוק בדגש הזה מיותר. זהו עיסוק בדבר שלא היה ולא נברא. אנחנו, אנשי האקדמיה, אמנם איננו מסכימים

לשינויים מרחיקי לכת בלשון העברית ובדקדוקה, אולם לפחות בפכים קטנים יש באפשרותנו ללכת אחר מנהג העם.

הצבעה

בעד מסקנה - 0

בעד מסקנה - 20

הוחלט שבמילה מסקנה לא יבוא דגש בסמ"ך.

[הערת העורך: ראה עוד בישיבה רלט על צורת הנסמך של מסקנה.]

בדל

הצעת ועדת הדקדוק: צורת הנפרד תהיה **בְּדֵל** (הנטייה: **בְּדֵלִים בְּדֵלִי**) השגת האד' דותן: אין תיעוד לצורת הנפרד, ואיש אינו אומר **בְּדֵל**, ועל כן עדיף לקבוע **בְּדֵל** על משקל **דְּבֶשׁ**. הנטייה לא תשתנה, ואין בכך חריגה מן הדקדוק.

נתונים

במקרא רק בנסמך: **בְּדֵל** אֶזֶן (עמוס ג, יב). על פירוש המילה במקורה (מלשון הבדלה, חסחוס או ב+דל) ראה מילון בן-יחודה.

המילונים חלוקים: **בְּדֵל** (גזניוס, בן-יהודה, מדן, אבינרי, אבר-שושן), **בְּדֵל** (החוה), **בְּדֵל** (ש' טשרניחובסקי, מונחים בתורת הניתוח, לשוננו א, עמ' 258).

בהתאם לכך משתנית הנטייה: **בְּדֵלִי** או **בְּדֵלִי**. אבר-שושן וגם מילון החוה קובעים: **בְּדֵלִי**.

נימוקים להצעת הוועדה

צורת הנפרד משמשת רק לעתים רחוקות ('אספנו בדלי סיגריות, בדל אחר בדלי'), ורוב המילונים קבעו **בְּדֵל**.

הצורה המקובלת של נסמך הרבים היא **בְּדֵלִי**. אם תיקבע הצורה **בְּדֵל**, ייווצר חריג דקדוקי (דוגמת **שְׁטֵר שְׁטָרִי**), ואין הדבר רצוי.

נימוק לניקוד הבי"ת בשווא:

מוטב לקרב את צורת הנפרד (הנדירה) לצורת הנסמך.

מ' בראש: אנו עוברים לבדל הסיגריה, ערעורו השני של האד' דותן. השאלה היא מהי או מה צריכה להיות צורת הנפרד.

א' דותן: הצעת הוועדה **בְּדֵל** היא יצירה חדשה ומלאכותית. נדמה לי שאיש אינו אומר בנפרד **בְּדֵל** אלא **בְּדֵל**, כמו צורת הנסמך, וברבים שמעתי **בְּדֵלִי** סיגריות. נדרשת אפוא צורת נפרד שגם תעלה בקנה אחד עם הנטייה הזאת (**בְּדֵלִי**) וגם לא תצרום את האוזן. שתי צורות באות אפוא בחשבון: **בְּדֵל**, כמו **דְּבֶשׁ (דְּבֶשִׁי)**, או **בְּדֵל**, כמו **פְּתַב, שְׁטֵר, פְּסָק וגִּזְר**. אינני מתנגד להוספת חריג אחד לרשימה, כלומר לקביעת הצורה **בְּדֵל**

בנפרד ובנטייה בְּדָלִי, אך אינני רואה בכך צורך. הצעתי בְּדָל איננה מחייבת הוספת חריג כלל. מכל מקום, העיקר מבחינתי שיישאר השווא גם בצורת הנפרד.

י' בלאו: בְּדָל אינו מתאים לְדָבֵשׁ, שכן אז ניאלץ לומר בְּדָלִי, בְּדָלוֹ, ולא בְּדָלִי, בְּדָלוֹ.

מ' בראש: מהטעם הזה אני חושב שיש להעריך את בְּדָל על פני בְּדָל. מכל מקום נראה שאם נחליט בְּדָל, תתקבל אמנם צורה לפי הדקדוק אך מנותקת מהחיים, ואם נחליט בְּדָל, אנחנו מוסיפים יוצא מן הכלל.

י' מנצור: גם אני תומך בצורה בְּדָל. אינני סבור שראוי לחדש מילה שלא תנהג. דומה הדבר לדיון הקודם במילה מסקנה.

א' אלדר: אני מבין שהשיקולים הם גם דקדוקיים וגם שיקולי הנוהג בציבור. אולם מי חקר ומצא שנוהגים בציבור לומר בְּדָלִי סיגוריות? בצפון הארץ אומרים דווקא בְּדָלִי סיגוריות, צורה קרובה יותר לצורת הנסמך ביחיד. על סמך המשוער בצורת הנסמך ברבים אנו באים לקבוע את צורת הנפרד ביחיד? הצורה היחידה הקיימת בוודאות היא צורת הנסמך בְּדָל, ורק על פיה יש לקבוע את צורת הנפרד.

מ' בראש: הצורה בְּדָלִי עושה רושם של צורה מלומדת.

י' בן-טולילה: המקרה הזה מוכיח את הצורך בקורפוס שנוכל לדעת על פיו איך אנשים מתבטאים. אנחנו פועלים כל העת על סמך התרשמות גרידא; זה גורם שבחיפה אומרים כך, וזה חושב שבתל-אביב אומרים אחרת. אך דרוש לנו קורפוס ללשון המדוברת שלפיו אפשר יהיה לשקול גם שיקולים דקדוקיים.

מ' בראש: הערת האד' בן-טולילה במקומה, אך עד שיימצא בידינו קורפוס כזה עלינו לקבל החלטות. נעבור אפוא להצבעה. נצביע תחילה על צורת הנפרד. לפנינו שלוש אפשרויות: בְּדָל, בְּדָל, בְּדָל.

הצבעה

בעד בְּדָל	4 -
בעד בְּדָל	9 -
בעד בְּדָל	1 -

הוחלט: בְּדָל.

מ' בראש: נצביע כעת על צורת הנסמך ברבים. שתי אפשרויות לפנינו: או בְּדָלִי על דרך המלך של משקל פָּעַל או בְּדָלִי על דרך חריגי המשקל, דוגמת כְּתָב, כְּתָבִי.

הצבעה

בעד בְּדָלִי - 10

בעד בְּדָלִי - 4

הוחלט: בְּדָל, בְּדָלִי-.

ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

מ' בראשון: חלקה השני של ההודעה למליאה כולל החלטות שלא נתקבל עליהן ערעור, והן מתאשרות בזה במליאה.

צורתן של מילים שונות

1. תְּעֻזָּה (זי"ן בדגש).
2. [הערת העורך: על החלטה זו הוגש ערעור בישיבה רלט ונקבע תְּעוּזָה]
3. 2. בִּילָף (למ"ד בפתח).
3. מְחַמְצִים (בפתח ודגש, על דרך מְחַמְדִים); המילה תיתוסף לכלל ג1 בכללי הקמץ.
4. אֲנַמּוֹן ('אגם קטן').
5. מְחֹזֵשׁ ('כאב').
6. לפי החלטה זו יתוקן ניקודו של השם 'מחוש' בכלל ב מכללי הצירי (משורוק לחולם).
6. למחרת - הוחלט להתיר את הצורה לְמַחְרַת לצד לְמַחְרַת.
7. אֲזוּבִית, אֲזוּבִיּוֹן, אֲזוּבִי (שמות צמחי ארץ ישראל; אלי"ף בחטף-פתח).
החלטה עולה בקנה אחד עם כלל טז מכללי הצירי.

תיקונים לכללי נטיית השם

כללי הקמץ

1. הקמץ בשמות בעלי סיומת ך, תן, ךר - ניסוח חדש של כלל 8א
- א. שמות המסתיימים בך וסיומת זו היא צורן סופי או חלק של המשקל (כלומר, הנו"ן אינה מן השורש) - הקמץ בהם מתקיים. בכלל זה השמות בסיומת תן.
למשל: קִבְּלוּ קִבְּלָנִי, יוֹמְנוּ יוֹמְנִי, מִזְּגוּ מִזְּגָנִי, אִילָנוֹת (סרק), מִשְׁפָּטוֹן מִשְׁפָּטָנִי, גִּאֲוֹתוֹן גִּאֲוֹתָנִי.
- יצאו מכלל זה השמות האלה, שאין הקמץ בהם מתקיים בנטייה: שְׁלַחוּ, חֲרְפוּ, קִרְפוּ, אֲמַדוּ, אֲבַדוּ, בִּנְנוּ, עִנְנוּ, פִּלְחוּ, קִנְנוּ. [הרשימה חסופית של השמות תידון בוועדה.]
- ב. הקמץ הגדול מתקיים בשמות המסתיימים בצורן הסופי ךר והמציינים עיסוק או תכונה.
למשל: סַנְדְּלָר סַנְדְּלָרִים, סַמְרָטוּטָר סַמְרָטוּטָרִי, בִּימָר בִּימָרִי, וכו' לְבָלָר לְבָלָרִים.
אבל: קוֹלָר קוֹלָרִי, אוֹלָר אוֹלָרִים, סִינָר סִינָרִי, סוֹדָר סוֹדָרִי, עֶבְרָר עֶבְרָרִי.

רקע לניסוח החדש

בישיבה של ועדת הדקדוק בשבט התשנ"ה הוחלט להרחיב את מסגרת השמות המסתיימים ב־ן שהקמץ בהם מתקיים, ולכלול בהם גם שמות כלים ומכשירים. החלטה זו הובאה בהודעה למליאה לקראת ישיבה רכב (אדר ב' התשנ"ה) ואושרה. הוועדה שבה ועיינה בכלל זה, משום שהתעוררו בו כמה בעיות. הוחלט כי הקמץ יתקיים בכל השמות המסתיימים ב־ן, פרט לרשימה סגורה של שמות. [הערת העורך: עוד על כך ראה בישיבה רלט להלן, עמ' 206].

2. דין הקמץ שלפניו שני שוואים – כלל חדש

קמץ שלפניו שני שוואים מתקיים בנטייה.

למשל: שְׁלֶשֶׁלְאֹת שְׁלֶשֶׁלְאֹתֵיהֶם, מִשְׁפָּטֹן מִשְׁפָּטֵי, לְוִיתֵינִים לְוִיתֵינֵיהֶם, דְּבַדְבָּנִים.

3. הקמץ בשמות שונים

א. הקמץ במילה פֶּנֶס הוא קמץ מתקיים.

[הערת העורך: על נטיית פנס ראה עוד בישיבה רלט].

ב. נטיית השם מְעוֹף תהיה מְעוֹף, מְעוֹפוֹ (עיי'ן בחולם מלא).

ג. הקמץ במילה מְעָה יתקצר בנטייה.

כללי הצירי

4. מרע – תיקון לכלל ב מכללי הצירי

[- -] הצירי מתקיים תמיד גם בשמות: מְחוֹשׁ, מְרוֹץ – כגון מְחוֹשֵׁי ראש, מְרוֹצֵי סוסים – וכן בצורות מְרַעַח וּמְרַעֵד וכד'.

רקע לניסוח החדש

הנוסח הקודם של הכלל:

[- -] הצירי מתקיים תמיד גם בשמות: מְרוֹץ, מְרַע, כגון: מְרוֹצֵי סוסים, מְרַעַח.

התיקון בא בעקבות הערה שהתקבלה בעניין השם מְרַע. הצורה מְרַע שבמקרא היא צורת הבינוני של הפועל 'הרע' ובה הצירי מתבטל בנטייה, ואילו הצורה שהצירי מתקיים בה באה רק בנטייה, ולא ברור מה צורת היסוד שלה.

כללי החולם

5. כוח ומוח

השמות כוח, מוח ייכתבו בווי"ו גם בכתוב המנוקד: כּוּחַ, מוּחַ.

לאור ההחלטה תושמט המילה מִחַ מכלל ב מכללי החולם.

6. שינוי נוסח הערה 2 לכלל ג סעיף 2 מכללי החולם

במספר שמות מן הסגוליים או ההולכים אחרי הסגוליים נוהג הקיבוץ בצד הקמץ הקטן, כגון חֲמָצוֹ, קִמְצוֹ, מִשְׁפָּרְתוֹ, מִתְּפָנְתוֹ, מְרַפְּתֵי, חֲמֵרֵי(בית הלל). ויש גם להפך: קמץ קטן בצד הקיבוץ, שהוא עיקר, כגון: עָזָד עָזִי.

הרקע להחלטה

ההערה המקורית מנוסחת כרשימה סגורה. הנה נוסח ההערה כפי שהיא בכללי החולם:

במספר שמות מן הסגוליים או ההולכים אחרי הסגוליים נוהג הקיבוץ בצד הקמץ

הקטן, ואלה הם: גָדלוּ, חֲמָצוֹ, קָמְצוֹ, רֶכְסִי, מִשְׁפָּרְתוֹ, חֲמָרִי (בית הלל). ויש גם לחפך: קמץ קטן בצד הקיבוץ, שהוא עיקר, כגון: עָזָד עָזִי.

7. משקל פְּעִי (תיקון לכלל ז מכללי החולם)

הנוסח החדש של הכלל:

שמות סגוליים משורשי ל"י, כגון יָפִי, חָלִי, עֲנִי, עֲבִי, קֶשִׁי, באים בחולם חסר בנפרד ובנסמך. לצד הצורות בחולם חסר מתקיימות בנסמך גם צורות בשווא (ומתחת לעיצור גרוני בחטף-קמץ).

למשל: יָפִי (וגם יָפִי), עֲבִי(הקורה; וגם: עֲבִי), חֲרִי(אף; וגם חֲרִי).

בנטייה החולם מתחלף בקמץ קטן כדיון. למשל: יָפִי, עֲנִי.

במקרא באה צורת החפסק חָלִי בצד צורות הקשר כגון חָלִי, אֲנִי, דָּמִי, צָרִי, וצָרִי (צורות נפרד); בְּדָמִי יָמִי (צורת נסמך).

הערה: שמות נוספים במשקל זה: דָּכִי, עָפִי.

הרקע להחלטה

הוועדה החליטה: (א) צורת הנסמך בשווא תיקבע כצורה משנית; (ב) לא ייקבעו יוצאי דופן לכלל.

הנוסח הקודם של הכלל:

שמות סגוליים משורשי ל"ה, כגון: יָפִי, עֲנִי, עֲבִי, קֶשִׁי, באים בחולם חסר בנפרד, ובחולם חסר או בשווא (ומתחת לעיצור גרוני בחטף-קמץ) בצורת הנסמך. חֲרִי(אף) לעולם בחטף-קמץ. בנטייה החולם מתחלף בקמץ קטן כדיון, כגון: יָפִי, עֲנִי וכו'.

תיקונים ל'החלטות בדקדוק' (תשנ"ד)

1. דין התנועה שלפני הסימות ךּוּ, תְּוּ, אִי, ךּוֹן – ניסוח חדש לסעיף 1.6

א. קמץ וצירי שאינם מתקיימים בנטייה משתנים לשווא בבואם בסמוך לסימות ךּוּ, ואילו קמץ וצירי המתקיימים בנטייה, מתקיימים גם לפני הסימות ךּוּ.

למשל: תִּוְתָוּ, מִשְׁפָּטוּ, מִדְּעוּ, מוֹקְדוּ* לעומת אָצוּ, בְּרִנְזוּ, תִּיָּרוּ, אֲזַמְלוּ, דְּלַפְקוּ.

יוצאים מן הכלל השמות בְּלָלָו, פְּסִנְתָּו, מְהַפְּכוּ (שבא בהם שווא כנגד קמץ וצירי מתקיימים במילים בְּלָלָה, פְּסִנְתָּה, מְהַפְּכה).

* מוקדון – עובד במוקד טלפונים.

ב. שמות המסתיימים בִּתְוּן שיש כנגדם שמות המסתיימים בְּהָ – בא בהם שווא לפני הסימות, והתיי"ו של הסימות רפה.

למשל: גְּאֻתְוּ, תְּבוּסְתְוּ, תְּאֻתְוּ (שהרי כנגדם השמות גְּאֻתְוּ, תְּבוּסְתְוּ, תְּאֻתְוּ).

שמות המסתיימים בִּתְוּן שאין כנגדם שמות המסתיימים בְּהָ ייחשבו על משקל פְּעֻלְתְוּ, והתיי"ו בהם דגושה.

למשל: גְּבִרְתְוּ, בְּרִסְתְוּ, פְּעֻלְתְוּ, קִבְסְתְוּ, רְעִבְתְוּ, שְׂכַלְתְוּ.

ג. הקמץ שלפני הסיומת־אי משתנה לשווא דוגמת הקמץ שלפני הסיומות ך, ן, כגון מְחֻסָּנָי. גם אֶפְסָנָי יהיה בשווא מתחת לסמ"ך (מן המילה אֶפְסָנָה). יוצאת מן הכלל המילה הַנְדָסָי, המנוקדת בשווא לפני הסיומת־אי (אף שהקמץ במילה הַנְדָסָה מתקיים בנטייה).

רקע לניסוח החדש
ניסוח זה הוא תיקון של החלטה שאושרה בישיבה רל; כמו כן תוקן הסעיף העוסק בשמות בעלי סיומת־אי (סעיף ד):

הקמץ שלפני הסיומת־אי משתנה לשווא, דוגמת הקמץ שלפני הסיומות ך, ן, תָּן, כגון מְחֻסָּנָי, הַנְדָסָי. גם אֶפְסָנָי יהיה בשווא מתחת לסמ"ך (ממילת המוצא אֶפְסָנָה).

בישיבתה בי"ח בסיוון התשנ"ז שבה הועדה ודנה בסוגיה לאור קשיים שנמצאו בהחלטה. הוסכם לנקד מהפכן בשווא (ולא בצירי), ולנקד הַנְדָסָי בשווא (ולא בקמץ).

2. הפתח הגנובה בפועל (ניסוח חדש לסעיף 4.2)
בזמן עבר, עתיד, ציווי ומקור ע"י הפועל שברגיל (כאשר ל' הפועל אינה גרונית) מנוקדת בצירי – כשהיא באה לפני החי"ע בסוף מילה אפשר לנקדה בפתח ואפשר לנקדה בצירי ואחריו פתח גנובה. דוגמות: שְׁמַח, שְׁמַח; תִּרַע, תִּרַע; יִאָרַח, יִאָרַח; יִתְמַחְמַח, יִתְמַחְמַח; שְׁמַח! שְׁמַח!; לְהַפְנֵעַ, לְהַפְנֵעַ.

שונות

1. ניקוד מ"ם השימוש
מ"ם השימוש ניקודה בחיריק ובראש המילה שאחריה בא דגש חזק. אם המילה שאחריה פותחת באות מאותיות אחתע"ר, מ"ם השימוש מנוקדת בצירי. המ"ם מנוקדת בחיריק לפני המילים חוט, חוץ (וכן לפני צורת הקיצור חו"ל) ובצורה מְחִיזוּת. (ניסוח זה הוא תיקון לניסוח שהציעה הוועדה בהודעתה לקראת ישיבה רלה – בעקבות הערתו של א' דותן).

2. התאם לצירוף מעין "חלק מן האזרחים"
הוחלט שלא לפסול את האפשרות להתאים לפי התוכן ("חלק מן האזרחים יוכלו להצביע").

רקע להחלטה
החלטה זו היא השלמה של החלטה שהתקבלה בישיבת המליאה רכת, וזה לשונה:
גרעין הצירוף שרכיבו הראשון מציין כמות (פְּמֹת) (רוב האנשים הלך / הלכו). הוחלט שלא להתערב בקביעת ההתאם בצירופים מן הסוג הזה. לפי זה אין האקדמיה קובעת מה עדיף: 'רוב האנשים הלכו' או 'רוב האנשים הלך'.
צירופים אחרים: רבע התושבים, עשירית היישוב, עיקר ההשוואה עוסק / עוסקת, זוג חוקרים, כלל המונחים.

3. אותו המקום / אותו מקום
הוחלט ששני הצירופים – ביידוע וגם שלא ביידוע – כשרים.

רקע להחלטה

החלטה זו באה בעקבות ניסוח של החלטה קודמת:

השימוש בצורות אותן, אותה, אותם, אותן במשמעות של זהות הדדית (sameness) מותר, כגון 'ניפגש באותו המקום ובאותה שעה'.

ז' בן-חיים: אם יורשה לי לשאול, מדוע במילה מחמץ העדיפה הוועדה את צורת הריבוי מחמצים, על דרך מחמדים, אף שזוהי צורת המיעוט במקרא? מדוע להרבות ביוצאים מן הכלל?

ג' בירנבאום: בתת-הידע הלשוני של הדובר היום אין חיטוף אוטומטי של קמץ לשווא, ולכן יתקשו אנשים לומר משהו כגון מְחַמְצִי. הוועדה העדיפה אפוא כבר לפני שנים לשמור על תנועת ה-a של המ"ם. הדרך לעשות זאת היא להטיל בצד"י דגש. החיסרון בפתרון זה הוא בהפיכת הדגש למעין פיקציה, אבל זאת בכל זאת הדרך שנבחרה.

ע' גונן: המילה מחמצים כבר מופיעה במאגר המונחים בדגש. השאלה הייתה אם בצורת היחיד מחמץ תנוקד מ"ם השורש בפתח או בקמץ. מאחר שהמילה קרובה מבחינה סמנטית למילים כגון מעדן, ממתק, הוחלט על הניקוד בקמץ.

ש' אירמאי: שלחתי לאקדמיה הערה על הנוסח החדש של הכלל של משקל פְעִי, אך המכתב לא הגיע אליכם. בסוף הנוסח החדש באה ההערה: "שמות נוספים במשקל זה: דְכִי, עֲפִי". אך ישנן מילים נוספות, למשל רְאִי, חֲזִי, דְפִי, שְנִי. מדוע אינן מופיעות?

מ' בר-אשר: דברייך נוגעים לניסוח ונביאם בחשבון. אם נשמטו דוגמאות, יש להוסיפן. אנחנו מאשרים אפוא את החלק השני של ההודעה למליאה, ובזאת ננעלת הישיבה.